

Timișoara

De la teorie la „fața locului”

Incepînd din 1976, o mare parte dintre absolvenții secției de teatrologie-filmologie a I.A.T.C. au fost repartizați ca profesori la școlile populare de artă. Intrucît mă număr printre aceștia, voi încerca o scurtă descriere a activității unui profesor de actorie într-o școală rezervată amatorilor (Școala populară de artă din Timișoara). Inevitabil, aceasta va fi o mărturisire în legătură cu situațiile — adesea dificile și uneori incitante — în care se poate trezi un om pregătit exclusiv pentru o muncă teoretică, transformat în practician ad-hoc : de la a-i ajuta pe oameni să înțeleagă un spectacol teatral pînă la a-i aduce în stare să-l poată interpreta e o oarecare distanță.

Naiv, gîndești că „primul ajutor” ți-l poate acorda programa analitică (axată mai ales pe capitolul „măiestrie”), pe care o parcurgi cu aviditate și în care o vei recunoaște, ușor buimăcit, pe sora ei mai mare de la secția actorie a I.A.T.C., foarte puțin ajustată. Ajustarea în cauză se traduce prin comprimarea unei materii predate, în decursul a patru ani de muncă intensă, de către un colectiv de profesori, în numai doi ani, parcurși cu un singur profesor, de către amatori — a căror dotare, sub multiple aspecte, diferă de aceea a omologilor studenți și a căror frecvență la cursuri depinde exclusiv de puterea de convingere a îndrumătorului lor. Este o activitate care, după cum bine se știe, se poate desfășura numai în condiții de entuziasm și bunăvoință — de... ambele trei părți. A treia fiind reprezentată prin varii „foruri responsabile” și prin factorii de decizie ai întreprinderilor de unde provin elevii noștri. Mi se pare că, pînă la a vorbi despre audiența actuală teatral în rîndul maselor, mai avem de lămurit chestiunea respectivei audiențe în rîndul „masei de factori responsabili”.

Dar să revenim la programa noastră : no-rocul este că nimeni nu pretinde respectarea ei strictă.

Ți se cere, în primul rînd, să dai mișcării artistice de amatori întreprinși bine pregătiți din punct de vedere ideologic și artistic. (Într-adevăr, așa cum am observat cu ocazia Festivalului „Cîntarea României”, o bună parte dintre interpreții și instructorii formațiilor teatrale erau absolvenți ai S.P.A. Ei nu s-au mîmărit, însă, printre cîștigătorii fazelor județene și interjudețene.) Se întîmplă, uneori, ca finalitatea didactică a activității să fie lăsată pe plan secund : dintre cele douăzeci de ore alocate săptămînal, o parte, de obicei, mare, trebuie rezervată rezolvării unor sarcini curente, care-ți sînt semnalate cu o săptămîină sau cu o zi înainte. E vorba de asigurarea comperajului cîte unui specta-

Binecuvîntatele chinuri ale inbirii de T. Mazilu (repetiție).

De la stînga : Nicolae Cîrciu, Dan Weil, Mihaela Badea.

col de varietăți sau de organizarea „în pas alertător” a unui recital de versuri etc. Ar fi greu și pentru un profesionist să aprofundeze într-o săptămîină sensurile unui text ; pînă una-alta, entuziaștilor mei le sînt pușe la încercare mai ales însușirile mnemotehnice. Și sînt niște entuziaști, într-adevăr : în majoritate, muncitori, unii lucrînd în schimburi sau avînd un program de lucru prelungit, iar alții fiind simultan și elevi la liceul seral. Încerc o ușoară perplexitate gîndindu-mă la felul cum își sacrifică timpul liber acești oameni, dintre care unii au și copii. Anul acesta, cincisprezece dintre cei treizeci și unu de elevi sînt străini de oraș : locatari ai căminelor de nefamiliști, ai camerelor mobilate, ai internatelor, sau navetiști. Doriința de a face, de a crea, de a se exprima poate deveni, cu timpul, atît de puternică, încît să facă uitată pornirea inițială, de pur veleitarism, a multora dintre ei : adesea, de la bovarysm pînă la sublim nu e decît un pas. Departe de ai lor, activitatea pe care o depun aici reprezintă pentru ei, probabil, o compensație afectivă strict necesară. E un lucru de care ești obligat să ții seama, nu numai din considerente artistice sau pedagogice, ci umane, pur și simplu. Sînt printre ei oameni pe care o cît de sumară examinare îți impune să-i respingi ; și, totuși, îi declari admiși, nu numai pentru a completa cifra de școlarizare. Din lipsă de exercițiu, cîțiva abia pot buchisi un banal text de gazetă (are și televizorul o vină în asta...). Cît despre a intona logic o frază citită... Sînt și surprize plăcute, puține, dar în definitiv nici I.A.T.C. nu e chiar din belșug binecuvîntat cu așa ceva : la examenul de admitere, Mihaela Badea, o fetiță de 17 ani care și-a întrerupt studiile la sfîrșitul clasei a X-a, îmi citește la prima vedere tirada Julietei din scena balconului, cu o prospețime și o since-

ritate absolut remarcabile. Aflu, nu tocmai surprins, că era pentru întâia oară că deschidea volumul respectiv.

Câte unul dintre acești puțini realmente dotați își în rolul în serios și începe să se transforme în vedetă, fapt cu repercusiuni neplăcute asupra coeziunii trupei; iată un lucru pe care sînt departe de a-l încuraja. Ceea ce caut să realizez este, în primul rînd, o echipă bine sudată.

Adevărul e că sînt nevoit mai mult să regizez decît să predau noțiunile de bază ale actoriei — situație cauzată atît de insuficiența timpului și a frecvenței la cursuri, cît și (de ce n-aș recunoaște-o?) de insuficiența mea pedagogică și actoricească — așa că mă bazez într-o măsură mult prea mare pe intuiție și pe bun-simț. Nu am predat, de pildă, ore speciale de dicție, pentru că nu am învățat niciodată așa ceva, dar am corectat o roștire defectuoasă, acolo unde era cazul; la un moment dat, necesitatea de a prezenta un montaj literar (premiul II pe județ la „Cîntarea României“) a impus concentrarea eforturilor asupra expresivității rostirii, ceea ce a constituit o excelentă lecție pentru toți cei implicați. În general, însă, atrag atenția elevilor că elementul verbal, replicile unei piese, reprezintă numai acea dea pomenită optime vizibilă a unui iceberg. Le impun să găsească singuri mijloacele de exprimare, sonore sau de alt fel, ale celorlalte șapte optime, ale subtextului. Întreprindem exerciții de substituiri a replicilor verbale prin orice alte „replici“: minice, muzicale, eventual coregrafice... Mai pretențios spus, încercăm să regăsim gestul, Gestul Originar, limbajul primordial. Și, cît timp lucrăm, nu ne gîndim că toate acestea au mai fost teoretizate și practicate, poate (sau sigur!), chiar mai bine. Am uitat de existența experimentelor celebre pe care le-am studiat în facultate. Propriu-zis, noi nu experimentăm: tot ce facem decurge firesc din indigența resurselor scenotehnice pe care le avem la îndemînă și din necesitatea acută de a nu semăna cu teatrul bătrîn pe care îl vedem la tot pasul. Învățăm să îndrăznim, atîta tot.

Nu urîm atît să redăm, cît să exprimăm. De pildă, în realizarea *Noapții furtivoase*, mi s-a părut perfect legitimă crearea unor conotații ale jocului desprinse din repertoriul retoricii grandilocvente a epocii și a vîrstei istorice corespunzătoare; interpretii s-au aflat uneori, în treacăt, în atitudinea personajelor din celebre compoziții plastice de David și Delacroix. În rest, totul converge spre tratarea obiectelor tabu — pat, ziar, pușcă, sabie — cu un respect superstițios-totemic. Atunci cînd Dumitrache și Ipingescu intră în cameră, ei se reculeg o clipă, indiferent de împrejurare, în fața patului-altar. Bineînțeles, celebra gazetă este în centrul cultului: personajele venerază litera tipărită tocmai pentru că nu o descifrează prea ușor. Iar atunci cînd Spiridon își răsucesce o țigară din hîrtia „Vocii...“, el comite o profanare și e pervers-conștient de asta.

Obiectele amintite constituie aproape întreg decorul, necesar și suficient, al spectacolului. Are și „teatrul sărac“ avantajele sale...

În decembrie 1977, am solicitat înscrierea cu acest spectacol, ca unică trupă amatoare participantă, la „Zilele Caragiale“ organizate în februarie 1978 la Craiova. Conducerea A.T.M. a avut amabilitatea deosebită de a pune la punct toate amănuntele organizatorice, cu o operativitate care ne-a încântat. Însă nu toată lumea a fost de părere că ar trebui să risipim fondurile altora mergînd la Craiova. N-am mers.

În general, textele pe care le jucăm sînt dintre cele aparținînd colecției editate pentru uzul amatorilor: de pildă, *O femeie ca multe altele* de Lucia Demetrius și *Cuibul* de Tudor Popescu (dacă nu mă înșol, sîntem priinii amatori din țară care, la 9 iunie a.c., am jucat această din urmă piesă). Pentru spectacolele noastre, care au a-și ciștiga un public, un asemenea text cu bună încercătură comică este foarte indicat.

Dar nu se poate uita că sîntem totuși o școală și că printre elevi sînt destui care nu deschisese în viața lor un volum de teatru. Deși în programă nu sînt prevăzute ore de istorie a teatrului, ele sînt indispensabile. Predau, deci, într-un mod care încearcă să convină nivelurilor culturale diferite ale elevilor, un sumar curs teoretic, împănăt și cu informație filmologică; nu știu dacă îi voi transforma în actori, dar aș putea face din ei spectatori avizați. Celor mai interesați, le stabilesc și o listă de lecturi, pe epoci și tomatici. Și, pentru a fixa cele învățate, elevii repetă fragmente din texte reprezentative: *Antigona*, *Volpone*, *Regele Lear*, sau *O scrisoare pierdută*.

Ceea ce le pot da eu elevilor sînt cîteva trucuri exterioare sau niște principii generale. Dar este vorba mai curînd de a obține decît de a da: am recurs la maieutică. A obține o cît mai largă exteriorizare a personalității interpretului: dacă vreunul dintre elevi spunea convinsător o frază paralelă cu textul, am preferat-o pe aceasta replicii corespunzătoare (rostită fals, din neconștientă afectivă sau culturală), natural, cu condiția ca ea să nu fi contravenit sensului de ansamblu.

Cred că, dintr-un anumit punct de vedere, toți elevii cu care am lucrat sînt dotați. Spun aceasta gîndindu-mă la faptul că toate spectacolele date au fost cu mult mai reușite decît oricare dintre repetiții, semn că prezența publicului îi stimula nebănuir pe interpreți.

Ei, împreună cu improvizatului lor profesor, vād în „Cîntarea României“ nu o însuirire de manifestări sporadice, ocazionale, ci o stare de spirit permanentă. De aici, intenția de a crea o trupă stabilă (supremul ideal!) și o stagiune permanentă. Acolo unde exigențele sînt minime, rezultatele sînt nule. Iată de ce nu ne putem propune decît scopuri care ne depășesc.

Dan Weil